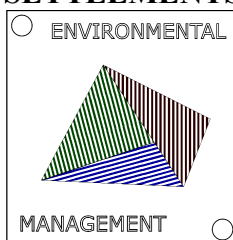

HODNOTENIE SÚČASNÉHO STAVU SKLADBY DREVÍN OKOLIA KULTÚRNO-HISTORICKÝCH OBJEKTŮ V SÍDLACH VIDIECKEHO TYPU

Gabriel Kuczman¹ - Denis Bechera² – Miroslav Rusko³ - Ľubica Feriancová⁴

EVALUATION OF THE CURRENT STATE OF WOOD COMPOSITION SURROUNDINGS OF CULTURAL-HISTORICAL OBJECTS IN RURAL TYPE SETTLEMENTS

¹ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav krajinej architektúry FZKI SPU v Nitre, Slovenská republika ✉ Email: gabriel.kuczman@uniag.sk ORCID iD: 0000-0003-2904-1925

² Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav krajinej architektúry FZKI SPU v Nitre, Slovenská republika ✉ Email: xbechera@is.uniag.sk ORCID iD: 0000-0003-4619-7374

³ Slovenská spoločnosť pre životné prostredie, Kocelova 15, 815 94 Bratislava, Slovenská republika ✉ Email: mirorusko@centrum.sk ORCID iD: 0000-0002-1428-0141

⁴ Slovenská poľnohospodárska univerzita v Nitre, Fakulta záhradníctva a krajinného inžinierstva, Ústav krajinej architektúry FZKI SPU v Nitre, Slovenská republika ✉ Email: gabriel.kuczman@uniag.sk ORCID iD: 0000-0002-0235-6129

Competing interests : The author declare no competing interests.

Publisher's Note: Slovak Society for Environment stays neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations. Copyright: © 2021 by the authors.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This license allows reusers to distribute, remix, adapt, and build upon the material in any medium or format, so long as attribution is given to the creator. The license allows for commercial use.

Review text in the conference proceeding: Contributions published in proceedings were reviewed by members of scientific committee of the conference. For text editing and linguistic contribution corresponding authors.

ABSTRAKT

Kultúrno-historické objekty verejných priestorov vidieckych sídiel predstavujú nielen cirkevné hodnoty a silu viery, ale tvoria súčasť obrazu vidieckej krajiny. Významné sú aj pre rozvoj turizmu a zvyšujú potenciál sídiel, ako aj mikroregiónov pre cestovný ruch (4). Súčasťou skulptúr sú aj dreviny a ich blízke okolie nadväzujúce na históriu, význam a Genia loci (3). Historické súvislosti sa opierajú o fakty a informácie v historických ukazovateľoch (2,5). Význam sôch ako aj esteticko-kultúrne pôsobenie podporuje identitu krajiny a má význam v kultúrnej krajine Slovenska (6, 7). Cieľom príspevku je hodnotenie drevín z pohľadu funkčnosti vo vybraných verejných priestoroch v sídlach vidieckeho typu, s odkazom na kultúrno-spoločenské objekty.

KEÚČOVÉ SLOVÁ: hodnotenie drevín, dreviny vo verejných priestoroch

ABSTRACT

The cultural and historical objects of the public spaces of rural settlements not only represent ecclesiastical values and the power of faith, but also form part of the image of the rural landscape. They are also important for the development of tourism and increase the potential of

settlements as well as micro-regions for tourism (4). The sculptures also include woody plants and their immediate surroundings, following the history, significance and Genia loci (3). Historical contexts are based on facts and information in historical indicators (2, 5). The importance of the sculptures as well as the aesthetic-cultural influence supports the identity of the country and is important in the cultural landscape of Slovakia (6, 7). The aim of the paper is the evaluation of woody plants from the point of view of functionality in selected public spaces in rural settlements, with reference to cultural and social objects.

KEYWORDS: evaluation of woody plants, woody plants in public spaces

Materiál a metodika

Východiskovým materiálom pre mapovanie vybraných modelových sídiel bola metodika hodnotenia skladby drevín vo verejných priestoroch slovenského vidieka (1). Predmetný výskum je zameraný na hodnotenie drevín z pohľadu plnenia funkcií vo verejných priestoroch v podmienkach slovenského vidieka. Hodnotenie je zamerané na dreviny, ktoré považujeme za najstabilnejšiu a perspektívnu zložku v plochách verejnej zelene.

Metodika hodnotí dreviny z viacerých pohľadov, s prepojením na funkcie drevín vo verejných priestoroch a poskytuje komplexný pohľad na súčasný stav, perspektívu a možnosti aplikácie opatrení, ktoré sú cielené, čím sa optimalizuje účinnosť verejného priestoru.

Z geomorfologického rozdelenia reprezentujú vybrané modelové územia kotlinový typ krajiny. Modelovými vidieckymi sídlami sú Očová, ktorý spadá do okresu Zvolen a Vinica, ktorý patrí do okresu Veľký Krtíš.

Obr. č. 1 – Lokalizácia modelových vidieckych sídiel Očová a Vinica (zdroj: Bechera, 2021)

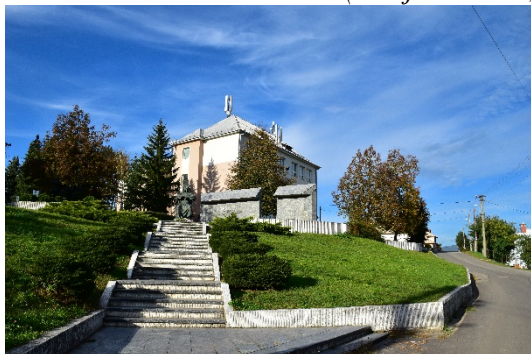

Obec Očová je situovaná vo východnom okraji Zvolenskej kotliny, 12 km východne od mesta Zvolen, v Banskobystrickom kraji, regióne Podpoľanie, v nadmorskej výške 400 m.n.m.. Severne od obce sa dvíha predhorie Poľany. Počet obyvateľov k 31.12.2020 je 2607. Veľkosť katastrálneho územia 88 357 647 m² (8).

Obec Vinica má rozlohu katastrálneho územia 3075 ha, patrí do Banskobystrického kraja, Hontianskeho regiónu. Nachádza sa v 164 m n. m., s počtom obyvateľov 1763, k 31.12.2020.

Skúmanými územia v rámci vybraných sídiel sú centrálné zóny so zameraním na okolie sakrálnych objektov a pamätníkov v blízkosti budov občianskej vybavenosti na významných exponovaných miestach sídla, vid' obr. č. 2 a č. 3. Rozloha hodnotených plôch je v obci Očová 958 m² a Vinica 1440 m².

Obr. č. 2–Obec Očová (zdroj: Bechera, 2021)

Obr. č. 3–Obec Vinica (zdroj: Bechera, 2021)

Príspevok sa spracoval na základe metodikyspracovaným autormi Bechera, Kuczman (2020) hodnotenie drevín vo verejných priestoroch v sídlach vidieckeho typu.

Výber modelových území sa uskutočnil vo dvoch modelových vidieckych sídlach, ktoré z geomorfologického členenia spadajú do kotlinového typu krajiny.

Hodnotenými plochami boli územia v rámci vybraných dvoch sídiel, so zameraním na okolie sakrálnych objektov a pamätníkov v blízkosti budov občianskej vybavenosti na významných exponovaných miestach sídla.

Analýza drevín bola prevedená pomocou nasledovných stanovených kritérií s označením (V1-V13):

V1 - Analýza horizontálneho pomeru drevín , V2 - Analýza vertikálneho pomeru drevín, V3 – Vizuálna prepojenosť a nadväznosť drevín s priestorom, V4 - Úžitková vlastnosť skladby drevín, V5 - Autenticita drevín z pohľadu farby, V6 - Autenticita drevín z pohľadu štruktúry a stavby koruny, V7 - Vrstevnatosť druhovej skladby, V8 - Kondičný stav skladby drevín a jedincov, V9 - Druhovú variabilita a diverzita, V10 - Pôvodnosť a genetické zaradenie drevín, V11 - Biologické vekové štádium jedincov, V12 - Vekové a vývojové štádium jedincov, V13 - Typ asimilačných orgánov. Každé kritérium bolo bodovo hodnotené v rozpätí bodov je od 0 – 3b (0b najhoršie a 3b najlepšie hodnotenie), z ktoré bolo na základe súčtu bodov za jednotlivé kritéria (V1-V13) spracované celkové bodové hodnotenie pre každé riešené územie.

V ďalšej fáze sa boli zadefinované funkcie (F1-F7), ktoré vyjadrujú plnenie funkcie drevín v riešenom priestore. Pri každej funkcii (F1-F7) sa stanovili bodové limity plnenia.

- F1 - Funkcia esteticko – reprezentatívna: Plní: 39-31b, Čiastočne plní: 30-11b, Neplní: 10-0b
 F2 - Funkcia - proporčno - priestorotvorná: Plní: 39-30b, Čiastočne plní: 29-10b, Neplní: 9-0b
 F3 - Funkcia - klimaticko - regulačná: Plní: 39-23b, Čiastočne plní: 22-5b, Neplní: 4-0b
 F4 - Funkcia - zdravotno - hygienická: Plní: 39-20b, Čiastočne plní: 19-3b, Neplní: 3-0b
 F5 - Funkcia ekostabilizačná: Plní: 39-24b, Čiastočne plní: 23-7b, Neplní: 6-0b
 F6 - Funkcia kultúrno - spoločenská: Plní: 39-28b, Čiastočne plní: 27-9b, Neplní: 8-0b
 F7 - Funkcia dopravná-bezpečnostná: Plní: 39-18b, Čiastočne plní: 17-5b, Neplní: 4-0b

Získaný bodový súčet z analýzy drevín (V1-V13) pre jednotlivé modelové územia boli zaradené v jednotlivých funkčných kategóriách (F1-F7) drevín do výsledných kategórií plnenia (plní, čiastočne plní, neplní).

Výsledky

V sídle Očová sa nachádza pamätník Mateja Bela s krajinnou - architektonickou úpravou v centrálnej časti sídla v blízkosti rímsko-katolíckeho kostola a významnej cestnej križovatky. Riešená plocha je situovaná na svahu s veľmi dobrou expozíciou. Pamätník je dominantný vizuálno-estetickým objektom. Okolie je prispôbené na krátkodobý odpočinok a trávenie voľného času.

V sídle Vinica sa nachádza pamätník sv. Štefana v blízkosti rímsko-katolíckeho kostola, ktorá tvorí malé námestie na frekventovanej pešej a automobilovej trase v blízkosti hlavnej komunikácie. Pamätník s príslušnou architektonickou úpravou má funkciu kultúrno-spoločenskú a je doplnená o mobiliár v podobe lavičiek, odpadkových košov a informačných tabulí.

Lokalizácia hodnotených plôch je znázornená na obr. č. 4 a č. 5.

Obr. 4 Schwartzplan – obec Očová s vyznačeným
skúmaným územím (Bechera, 2021)

Obr. 5 Schwartzplan – obec Vinica
skúmaným územím (Bechera, 2021)

Nasledovná tabuľka predstavuje bodové hodnotenie skúmaných analýz V1-V13 v obidvoch vidieckych sídlach, s celkovým bodovým súčtom.

Tab. 1 Tabuľka pridelených bodových hodnôt v sídle Očová a Vinica

Analýza vlastností drevín	Sídlo: Očová Bodové hodnotenie	Sídlo: Vinica Bodové hodnotenie
V1 - Analýza horizontálneho pomeru drevín	0b	3b
V2 - Analýza vertikálneho pomeru drevín	0b	3b
V3 – Vizuálna prepojenosť a nadväznosť drevín s priestorom	2b	2b
V4 - Úžitková vlastnosť skladby drevín	0b	1b
V5 - Autenticita drevín z pohľadu farby	2b	2b
V6 - Autenticita drevín z pohľadu štruktúry a stavby koruny	2b	2b
V7 - Vrstevnatosť druhovej skladby	2b	1b
V8 - Kondičný stav skladby drevín a jedincov	2b	2b
V9 - Druhová variabilita a diverzita	1b	0b
V10 - Pôvodnosť a genetické zaradenie drevín	2b	2b
V11 - Biologické vekové štádium jedincov	3b	3b
V12 - Vekové a vývojové štádium jedincov	1b	1b
V13 - Typ asimilačných orgánov	2b	2b
Celkový počet bodov	19b	24b

Tab. 2 celkový počet bodov v riešených územiach

Vidiecke sídlo	Počet bodov
Očová	19 bodov
Vinica	24 bodov

Tab. 3 Plnenie jednotlivých funkcií v jednotlivých modelových územiach

Modelové územie	F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7
Očová	ČP	ČP	ČP	ČP	ČP	ČP	P
Vinica	ČP	ČP	P	P	P	ČP	P

Legenda: Funkcie F1-F7, P – plní funkciu, ČP – čiastočne plní funkciu, N – neplní funkciu

Výsledky hodnotenia funkcií drevín v obci Očová predstavuje vo väčšine hodnotených funkcií čiastočne plnenie (F1, F2, F3, F4, F5 a F6). To je spôsobené najmä formálnou úpravou priestoru a obvodovou zeleňou, s napojením na uličnú zeleň. V priestore absentujú kostrové druhy drevín, stromy, ktoré by mali vytvárať stabilnú a perspektívnu zložku zelene vo verejnom priestore. Proporčno-priestorové možnosti priestoru na úrovni horizontálnej a vertikálnej úrovni nie sú v dostatočnej miere naplnené. Kompozične neposkytujú širšie kultúrno-spoločenské využitie priestoru. Pozitívom je biodiverzita drevín v priestore, s logickou usporiadanosťou na stavebné objekty. Kry sú situované tak, aby nezakrývali stavebné dominanty a prvky architektúry, doplnené sú nízkymi pôdopokryvnými druhmi drevín. Identifikované dreviny boli nasledovné dreviny v jednotlivých vybraných modelových územiach v obci Očová – stromy: *Tilia cordata* Mill. – 2ks, Kry: *Picea glauca* L. – 14ks, *Juniperus horizontalis* 'Willtonii' - 6ks, *Thuja occidentalis* 'Globosa' - 6ks. Ihličnaté druhy drevín, hlavne kry, tvoria podstatnú časť priestoru. Počtom prevyšujú nad listnatými drevinami, čo nepridáva na autenticite riešeného vidieckeho priestoru, ako aj s tematickou nadväznosťou na kultúrno-historické objekty. Revitalizáciou priestoru, s vhodnou kompozíciou drevín, s podporou typických druhov drevín do krajinného typu, by sa podporila estetická a funkčná hodnota priestoru, s jasnejším odkazom na históriu, symboliku na okolité objekty.

Druhý hodnotený verejný priestor v sídle Vinica poukazuje na vhodné plnenie štyroch (F3, F4, F5 a F7) zo siedmich sledovaných funkcií. Priestor využíva prostredníctvom množstva drevín svoj horizontálny a vertikálny potenciál. Skladba drevín je pomerne vhodná a vyskytujú sa v priestore druhy stabilné – strednoveké, s prímiesou krátkovekých druhov drevín. Výsledky hodnotenia preukazujú pomerne vhodné kompozičné rozmiestnenie druhov drevín v priestore, čo pridáva k celkovej vizuálno-estetickému hodnoteniu priestoru. Niektoré druhy drevín však svojím tvarom a nasadením koruny majú predpoklad v budúcnosti nespĺňať priestor, ktorý sa môže stať nečitateľným, bez vizuálnych prepojení jednotlivých funkčných zón v priestore. Druhová diverzita drevín je pomerne

vysoká, čo dokumentuje nasledovný zoznam sortimentu s počtami: *Betula pendula* L. – 3ks, *Tilia cordata* Mill. – 2ks, *Picea abies* L. – 18ks, *Pinus nigra* L. – 2ks, *Populus tremula* L. – 1ks, *Fagus sylvatica* L. – 1ks, kry: *Chamaecyparis lawsoniana* L. – 10ks, *Cornus mas* L. – 2ks, *Juniperus horizontalis* L. – 2ks, *Spiraea vanhouttei* L. – 2ks. Alochtónne ihličnaté druhy drevín sú približne v rovnakom pomere ako listnaté, čo považujeme za isté negatívum voľby druhovej skladby do tohto priestoru. Z listnatých druhov absentujú dlhoveké, až na výnimku *Tilia cordata* Mill. Žiadúce by bolo aplikovať opatrenia na úrovni doplnenia a podpory autochtónnych druhov drevín a optimalizovať údržbu existujúcich drevín. Doplnenie dlhovekých druhov drevín zvýši perspektívu a podporí stabilitu druhovej skladby drevín.

Záver

Príspevok približuje obraz kvality hodnotených verejných priestorov v modelových vidieckych sídlach, zo zadefinovaného funkčného plnenia drevín vo vidieckom priestore. Skúmané priestory v obciach Očová a Vinica vykazujú rozdielne stupne plnenia funkcií drevín v priestore, čo do veľkej miery spôsobuje ich kompozícia, tematická prepojenosť druhov drevín na kultúrno-historické objekty a skladba drevín v kontexte k funkčno-priestorovým zónamsídla. Stupeň pôsobenia a naplnenia funkcií verejných priestorov je možné pozitívne ovplyvňovať činnosťou a cieleným aplikovaním revitalizačných opatrení. Podporila by sa tým stabilita priestoru, funkčnosť a kultúrno-historické prepojenie, s odkazom na dominantné objekty v priestore.

Pod'akovanie [zaradenie príspevku]

Publikácia je výsledkom projektu KEGA 003SPU-4/2020 ZEL:IN:KA - Integrácia ZELenej Infraštruktúry do Krajinej Architektúry.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BECHERA, D. – KUCZMAN, G. (2020): Hodnotenie drevín vo vybraných verejných priestoroch vidieckych sídiel v nížinnom type krajiny: Evaluation of wood plants in selected public areas of rural settlements in the lowliness type of landscape. In Manažérstvo životného prostredia 2020. Žilina : Strix. (2020), s. 166--171. ISBN 978-80-973460-3-4.
- [2] BECHERA, D. – KUCZMAN, G. (2019): Zeleň sakrálnych prvkov drobnej architektúry vo vidieckej krajine [elektronický zdroj] = Greenery of sacral elements of small architecture in rural countryside / Denis Bechera, Gabriel Kuczman. VEGA 1/0371/18. In: Manažérstvo životného prostredia 2019. 1. vyd.. online (199 s.). 978-80-89753-36-9 Manažérstvo životného prostredia. Žilina : Strix, 2019. S. 121-123.
- [3] DAY, CH. (2004): Duch a miesto. Brno. Vydavateľstvo ERA group spol. s.r.o. 1. vydanie. ISBN 80-86517-95-0.
- [4] RÓZOVÁ, Z. et al. (2020): Obnova krajiny a zelenej infraštruktúry v urbanizovanom prostredí; 1. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2020. -- 258 s., ilustr. -- VEGA 1/0706/20, KEGA 003SPU-4/2020. -ISBN : 978-80-558-1605-0 (brož.).
- [5] SUPUKA, J. ET AL. (2016): Urban agriculture and cultural heritage: a historical and spatial relationship / Paola Branduini ... [et al.]. -- ilustr. In: Urban agriculture Europe. -- 230 s.. -- 978-3-86859-371-6 (brož.). -- Berlin : Jovis Verlag GmbH, 2016. -- S. 138-147 [1,31 AH].
- [6] ŠTĚPÁNKOVÁ, R. – ČIBIK, M., - FERIANCOVÁ, L. (2019): Small sacral architecture in the commune Jarok [elektronický zdroj] / VEGA1/0371/18, KEGA 001SPU-4/2017. In: Vidiecke stavby v európskych regiónoch RUBER 2019. 1 vyd. online (109 s.). 978-80-552-2068-0. Nitra: Slovak University of Agriculture, 2019. S. 101-108. 10.15414/2019.9788055220680.
- [7] TÓTH, A. - FERIANCOVÁ, L. (2013): The Role of Landscape Architecture in Rural Development. In: Škarpa, P. et al. (Eds.): MendelNet 2013 - Proceedings of International PhD Students Conference. Brno: Mendel University, 2013, pp.516-520.955 p. ISBN 978-80-7375-908
- [8] SOBOTA, T. (2020): Územný plán obce Očová. Zmeny a doplnky č. 6 – čistopis. h. Tomáš Sobota - TS de. 2020, str. 21